

Notiser

NYA BÖCKER

Thure Stenström, som är professor emeritus i litteraturvetenskap i Uppsala, har utgivit en bok om Ingemar Hedenius åsikter om musik, skönlitteratur och konst. Den heter *Ingemar Hedenius heliga rum: Sofokles–Kierkegaard–Mozart*, Atlantis 2011.

Ebba Gullberg har doktorerat vid Umeå universitet på en matematikfilosofisk avhandling med titeln *Objects and Objectivity: Alternatives to Mathematical Realism*, Umeå 2011.

På förlaget Fri tanke har följande böcker nyligen (2011) utgivits: *Kort om globalisering*, av Manfred B. Steger; *Kort om mänskliga rättigheter*, av Andrew Clapham; *Kort om yttrandefrihet*, av Nigel Warburton.

Camilla Koskinen har doktorerat på en avhandling med titeln *Lysnande: En vårdvetenskaplig betraktelse*, Åbo Akademi Förlag 2011.

RÖTT OCH GRÖNT

Ett vanligt exempel på något man kan veta *a priori* – alltså oberoende av sinneserfarenhet och introspektion – är att inget föremål kan vara både rött och grönt samtidigt över hela sin yta. Mot detta har Gilbert Harman invänt att ett föremål mycket väl kan se alldeles rött ut ur en synvinkel och samtidigt alldeles grönt ur en annan. Eller det kan se rött ut för vänster öga och grönt för höger öga. Vad ska man säga om detta?

Man kunde säga att Harmans exempel visar att man inte kan *veta a priori* att ett föremål inte kan vara både helt rött och helt grönt – eftersom detta faktiskt är möjligt. Däremot kan man vara *a priori berättigad att tro* att det är omöjligt, och det visar då i sin tur att man kan vara *a priori berättigad att tro* något som är falskt. Det är inte så orimligt, ty man kan ju vara berättigad att tro mycket annat som är falskt. Att man är berättigad att tro något medför inte automatiskt att detta något är sant.

Eller ska man säga att det att ett föremål samtidigt kan se både rött och grönt ut – ur olika synvinklar – inte visar att det *är* både rött och grönt?

Kanske är det *varken* helt och hållet rött *eller* helt och hållet grönt, även om det ser så ut?

Men vore det inte underligt om ett föremål inte skulle vara rött, trots att det ser helt och hållet rött ut? Man kan förstås tänka sig undantag, om man tittar på föremålet under speciell belysning eller med färgade glasögon, men här är det ju fråga om vanligt normalt seende under normala ljusförhållanden. Kan föremålet då *se rött ut*, trots att det inte *är* rött? Ja, Immanuel Kant skulle nog tycka det, men hur är det med oss andra?

Vi skulle kanske säga att föremålet självt inte har någon färg alls, eftersom det bara består av färglösa molekyler och tomrum, men att det har en förmåga att orsaka en upplevelse av rödhet hos mänskliga betraktare. Och att det är just detta som det innebär att vara rött. Men ett föremål av den typ Harman tänker sig är i så fall både rött och grönt – och det är samtidigt både rött och grönt över hela sin yta. Eller hur?

SUND EMPIRISM?

Enligt en broschyr som delades ut på gatorna i Stockholm i slutet av mars skulle världens undergång inträffa den 21 maj 2011. Så här i efterhand kan man väl säga att denna förutsägelse var rätt misslyckad. Den övertygade inte heller en viss filosof i Stockholm, som inledningsvis påpekade att det knappast kunde stämma, eftersom 21 inte ens är ett primtal. Men framför allt hänvisade han till den tappre soldaten Svejck, som när han genomgick en sinnesundersökning land annat fick frågan om han trodde på världens undergång. Svejck svarade: ”Inte förrän jag ser den med mina egna ögon.” Den stockholmske filosofen gillade tydligen detta svar, som han ansåg var ett tecken på ”sund empirism”. Men *kan* man verkligen få se världens undergång? Under vissa omständigheter kan man kanske se att den är på god väg, men man kan ju inte vara säker på att den är komplett och oåterkallelig innan den är helt genomförd – bland annat till den grad att man själv är kaputt – och då är det väl för sent att se den. Svejcks empirism är alltså, om inte direkt osund, så dock klart otillräcklig.

MER OM FILOSOFISK TIDSKRIFT

kan man läsa tidskriftens hemsida, som man kan nå genom att googla eller direkt på <http://www.bokforlagetthales.se/filosofisktidskrift/index.htm>. Här finns t.ex. en innehållsförteckning över alla artiklar i tidskriften från och med första numret år 1980. Plus en del annat.

MORALFILOSOFISK ARGUMENTATION

En filosofistudent, som tagit starka intryck av Immanuel Kant, berättade nyligen följande lärorika historia: ”När jag häromdagen flanerade på Kungsgatan hittade jag en plånbok med 1000 kronor i. Jag tänkte först behålla den, men sedan frågade jag ändå mig själv vad jag skulle tycka om det hade varit *jag* som tappat 1000 kronor och någon annan hade hittat dem. Efter moget övervägande kom jag på att jag i så fall skulle ha velat få lära mig en läxa för min slarvighet.”

KURIOSA

Allt färre svenskar har stort förtroende för forskare vid universitet och högskolor. År 2010 hade siffran sjunkit till 63 procent; 2009 var den 75 procent. Detta kan man läsa i *Forskning och Framsteg* 2/2011. Är då 63 procent mycket eller lite? Är det bra eller dåligt – eller helt ointressant – att siffran har sjunkit? Ja, det är verkligen inte lätt att säga!

I *Forskning och Framsteg* 3/2011 rapporteras vidare att en rikstäckande analys av alla självmord i USA under 1979–98 visar att bostadsortens höjd över havet verkar vara en viktig faktor för att förklara antalet självmord. Men hur ser själva förklaringen ut? Är en av orsakerna till att folk tar livet av sig det att de bor för högt upp? Vad är i så fall förklaringen till det?

SOKRATISK DIALOG

Den kanadensiske Oxfordfilosofen G. A. Cohen, som dog 2009 och bland annat var en känd företrädare för den så kallade ”analytiska marxismen”, har komponerat följande dialog i platonsk stil:

Socrates. So you agree that the whole is greater than any of its parts.

Answer. Most assuredly, Socrates.

Socrates. But you will recall that earlier we showed that the part is greater than the whole.

Answer. Nothing could be clearer.

Socrates. Then philosophers must rule the state.

Answer. There can be no other conclusion.

SPÖKEN

De flesta av oss tror inte på spöken. Spöken existerar antagligen inte. Men låt oss då införa följande *definition*: med ett ”realspöke” menas ett spöke som existerar. Måste man då inte gå med på att realspöken existerar? Och finns det realspöken, så finns det förstås spöken – det följer ju av definitionen.

Är det något fuffens här? Var och en måste ju ha rätt att införa en stipulativ definition, speciellt av ett helt nyskapat ord som inte finns i någon allmän ordlista. Så långt kan det inte vara något fel. Men varför måste man gå med på att realspöken existerar? Ja, det följer ju av definitionen. Ungefär som det följer av definitionen av "ungkarl" som "ogifta man" att ungarlar är ogifta.

Gör man sig skyldig till en logisk motsägelse om man förnekar att realspöken existerar? Ja, det gör man väl, ty det betyder ju att man hävdar att spöken som existerar inte existerar. Detta måste väl vara en motsägelse.

Men var ska detta sluta??

RÄTTEN ATT PROVOCERA

Torbjörn Tännsjö har i DN den 31 juli börjat tveka om vad han bör säga offentligt. Tidigare har han tyckt att "rätten att provocera är självklar". Men efter terrordåden i Norge har han insett att det han och andra säger alldeles oavsiktligt kan "uppmuntra" och ge "ideologisk näring" åt extremister som Anders Behring Breivik. Bör man då idka självcensur?

Med tanke på att Tännsjö är anhängare av utilitarismen är det egenomligt att han tidigare har tyckt att man har rätt att provocera. Enligt utilitarismen finns det ju inga sådana rättigheter, allt hänger i stället på vilka konsekvenserna blir i det enskilda fallet. I fallet med Jyllandspostens Muhammed-karikatyler kan man t.ex. fundera över vilka goda konsekvenser som kan uppnås och hur mycket mordhot och ökade motståndningar de är värda.

Naturligtvis kan det finnas fall där provokationer är motiverade. Tännsjö säger att "provokationen är en del i ett långsiktigt upplysningsprojekt". Kanske det. Men hans exempel – Giordano Bruno och Galileo Galilei – är väl inte i första hand några provokatörer; snarare var de väl forskare på jakt efter sanningen. Det är inte riktigt detsamma som att rita karikatyrer av Muhammed.

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: *Linus Andersson* är studerande vid Uppsala universitet, *David Brax* är fil. dr i praktisk filosofi i Lund, *Sten Hjalmarsson* är fil. kand. verksam som frilansjournalist och kulturskribent, *Ingvar Johansson* är professor emeritus i teoretisk filosofi i Umeå, *Lars-Göran Johansson* är professor i teoretisk filosofi i Uppsala och *Charlotta Weigelt* är fil. dr i teoretisk filosofi, lektor och ämnesansvarig för filosofifämnet vid Södertörns högskola samt forskare vid Stockholms universitet.